

Mladá veda

Young Science

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 1, ročník 10., vydané v marci 2022

ISSN 1339-3189

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Mukačevo, Ukrajina. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

doc. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

Mgr. Jakub Köry, PhD. (School of Mathematics & Statistics, University of Glasgow, Glasgow)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekonomos s. r. o., Prešov)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra veřejné ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSŠ UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

© Mladá veda / Young Science. Akékoľvek šírenie a rozmnožovanie textu, fotografií, údajov a iných informácií je možné len s písomným povolením redakcie.

ASOCIAČNÁ METÓDA VO VYUČOVANÍ LEXIKY RUSKÉHO JAZYKA NA ZÁKLADNEJ ŠKOLE

THE ASSOCIATIVE METHOD IN THE TEACHING OF RUSSIAN LANGUAGE LEXIS
AT PRIMARY SCHOOLS

Simona Guza¹

Autorka pôsobí ako externá doktorandka na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove. Vo svojom výskume (resp. dizertačnej práci) sa venuje asociačnej metóde a jej využitiu pri osvojovaní, rozširovaní slovnej zásoby v ruskom jazyku ako cudzom na základnej škole.

The author act as an external PhD student at the Faculty of Arts of the University of Prešov in Prešov. In the research (part of the dissertation thesis of the author) author deals with the associative method and its use in the acquisition and expansion of vocabulary in Russian language as a foreign language at primary schools.

Abstract

In recent years, the approach of school teachers towards the usage of modern educational technologies has been changed: from doubt to implementation. The activity of a teacher is explanatory and illustrative, and the teacher himself becomes the translator of this knowledge. The usage of the associative method in a classroom contributes to the development of creative activity and logical thinking of students, improves memorization mechanisms, enriches vocabulary, and improves learning ability. We implemented the usage of this associative method in a Russian language class when teaching verbs of motion.

Key words: associative method, associative chain, associative thinking

Abstrakt

V posledných rokoch sa zmenil prístup učiteľov škôl k využívaniu moderných vzdelávacích technológií, ktoré ponúkajú nové výskumné zistenia lingvodidaktického a neuropedagogického charakteru. Používanie asociačnej metódy na hodinách uľahčuje zapamätávanie učiva, obohacuje slovnú zásobu, prispieva k posilneniu motivácie pri učení a k tvorivej činnosti. V tejto štúdii predstavujeme aplikovanie asociačnej metódy na hodine ruského jazyka pri vyučovaní témy zameranej na používanie slovies pohybu v situačnej komunikácii.

¹ Adresa pracoviska: PaedDr. Simona Guza, Inštitút rusistiky, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, Ul. 17 novembra č. 1, 080 01 Prešov
E-mail: sima.andrejcin@gmail.com

Kľúčové slová: Asociačná metóda, asociačný reťazec, asociatívne myslenie

Úvod

V dôsledku globálnych ekonomických, politických a sociálnych zmien v spoločnosti znalosť cudzieho jazyka sa stala nevyhnutným predpokladom získania kvalitného vzdelania, uplatnenia sa v spoločnosti, v profesijnom raste. Slovenský vzdelávací systém berie do úvahy túto spoločenskú požiadavku a ponúka moderne koncipované kurikulum, v ktorom vyučovanie na základných školách poskytuje obsah jazykového vzdelávania nie len v jednom, ale aj niekoľkých cudzích jazykoch. V popredí snáh vzdelávacích inštitúcií stojí hlavný koncept „viacjazyčného prístupu“, ktorý rozširuje individuálnu jazykovú skúsenosť jednotlivca v jeho kultúrnom kontexte „od jazyka, ktorý sa používa v rodine, smerom k jazyku, ktorý používa spoločnosť, a potom k jazykom iných národov (či sa ich učí v škole alebo na vysokej škole, alebo si ich osvojí bezprostredným kontaktom s jazykom), pričom učiaci sa rozumovo striktné nerozlišuje medzi týmito jazykmi a kultúrami, ale naopak, buduje si komunikačnú kompetenciu, ku ktorej prispievajú všetky poznatky a skúsenosti s jazykom a v ktorej jazyky sú vo vzájomnom vzťahu a navzájom na seba pôsobia“ (Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky: učenie sa, vyučovanie, hodnotenie 2017, s. 9).

Ponuka jazykov na základnej škole v súčasnosti je pestrá: anglický, nemecký, španielsky, ruský jazyk. Ruský jazyk vystupuje ako druhý cudzí jazyk s menšou časovou dotáciou v porovnaní z prvým cudzím jazykom anglickým a preto učiteľ ruského jazyka stojí pred náročnou úlohou: „Ako úspešné formovať u žiakov potrebnú komunikačnú kompetenciu v cudzom jazyku podľa dokumentu *Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky: učenie sa, vyučovanie, hodnotenie?* (2017).“

Jadro

Učenie sa ruštiny ako cudziemu jazyku kladie na kognitívny systém žiakov vysoké nároky. Podľa Martina Lachouta „*Osvojenie fonologického, lexikálneho, morfológického a syntaktického systému cudzieho jazyka prebieha na báze už skôr osvojeného materinského jazyka*“ (Lauchout 2006, s. 243). Preto je tak dôležité, že proces osvojovania cudzieho jazyka skúma nie len psycholingvistika ale ja neurovedy, ktoré zaujima: „*ako je druhý jazyk, prípadne tretí a ďalší cudzí jazyk v mozgu vlastne organizovaný. Je lokalizovaný do rovnakých oblastí, ako je tomu pri materinskom jazyku, alebo „sídli“ v iných oblastiach?*“ (Lauchout 2006, s. 243). Lingvodidaktika sa opiera o zistenia neurovedy, ktorá v spojení „s psycholingvistikou opiera sa o preukázané fakty, že osvojovanie jazyka je založené na genetických predispozíciách, ktoré vyplývajú z neuroanatomických štruktúr, ako sú centrálny nervový systém alebo orgány, ktoré sa na produkcii a percepcii reči podieľajú.“ (Lauchout 2011, s. 14).

Na základe výskumu prebiehajúcich procesov v mozgu u detí Martin Lachout vytvoril hypotézu: „*Nový jazyk je najprv zaintegrovaný do ľavej (dominantnej) hemisféry. To má za následok to, že dôjde u najprv osvojeného jazyka, ktorý bol doposiaľ usídlený v ľavej hemisfére, k jeho presunu do pravej hemisféry. Vďaka tomuto presunu dôjde k rozbitiu jednostranne lokalizovanej rečovej dominancie. Rovnakým spôsobom je podľa tohto modelu presunutý do pravej hemisféry i ďalší osvojený jazyk, avšak v menšej miere*“. (Lauchout 2006,

s. 245). Podľa M. Lachouta, by to malo znamenať, že „*rečová dominancia predstavuje v mozgu skutočný jav relatívne dynamický, ktorý sa môže v priebehu života pod vplyvom najrôznejších faktorov meniť. Jedným z faktorov, ktorý dokáže prinútiť mozog ku svojej reorganizácii je vedľa faktoru veku aj spôsob, akým sa cudziemu jazyku učíme.*“ (Lauchout 2006, s. 245). Ináč povedané, že každý spôsob, akým budeme sa učiť cudzí jazyk, má priamy dopad na organizáciu mozgu. (Lauchout 2006).

Cieľom lingvodidaktiky je nájsť práve také efektívne spôsoby učenia sa. Jeden z ich „*syntetizuje najnovšie poznatky o mozgovej činnosti do jednoduchých spôsobov učenia sa, je založené na posilňovaní schopnosti zapamätať si a vytvárať dlhodobé vedomosti. Nazýva sa aj mozgovo-kompatibilné učenie (MKU), pomocou princípov fungovania mozgu poukazuje na to, ako sa učiť rýchlo a zaujímavo tak, aby sa učivo dlho pamätalo*“ (Boleková a kol. 2020, 10). Bádatelia sa domnievajú, že ak žiaci budú vedieť správne ukladať vedomosti do pamäti a v správnej chvíli zopakovať, môžu si ich pamätať počas celého života. (Boleková a kol. 2020). Autori knihy „*Ako sa učiť a nezabúdať – Princípy mozgovo-kompatibilného učenia.*“ (2020) ponúkajú mnohé metódy uľahčujúce zapamätávanie nových slov, napríklad:

1. Kombinácia aeróbného cvičenia strednej intenzity a silového cvičenia. Schopnosť učiť sa nové slovíčka sa zlepšuje pri aeróbnom cvičení, zatiaľ čo posilňovanie napomáha asociatívnej pamäti (schopnosť spojiť si meno s tvárou človeka).
2. Stimulácia emočným pozadím². Čím je výraznejšie emočné pozadie, tým silnejšie a trvanlivejšie je ukladanie vedomostí. Hipokampus sa podieľa na udržiavaní pozornosti, pri tvorbe a spätnom vybavovaní engramov (pamäťových stôp), zúčastňuje sa na formovaní deklaratívnej pamäti (fakty, obrázky, mená, zážitky). Vytvára asociatívne a logické vzťahy medzi zážitkami, premieňa zážitky na spomienky.
3. Systematické opakovanie poznatkov. Pri opakovaní látky odporúča sa meniť miesto učenia sa, poradie učiva, dennú dobu učenia sa vzhľadom k prvotnému učeniu sa, aby sa mohli v mozgu zapojiť rôzne asociačné dráhy. Niekoľko minút po prvotnom naučení sa si učivo ešte raz potrebné si vybaviť z pamäti a zopakovať to počas jedného učenia sa aspoň trikrát.

Na hodinách ruského jazyka žiaci často opakujú novú slovnú zásobu, či prekladajú do rodného jazyka. V lingvodidaktike sa táto metóda nazýva *technika drilovania*, z anglického slova *drill – training*. (Petriková, Kuprina, Gallo, 2015). Táto metóda je však monotónna a príliš statická, spôsobuje u žiakov stratu záujmu a motiváciu. Pri učení sa novej slovnej zásoby didaktická literatúra popisuje veľké množstvo rôznych techník, ktoré učitelia tradične používajú pri svojej práci: zápis slova na tabuľu, vyslovenie daného slova učiteľom

² Stojí za zmienku, že asociatívne procesy, ktoré prebiehajú v našom vedomí, závisia od stupňa účasti rôznych zmyslových orgánov v nich. Takto sa rozlišujú vizuálne, sluchové, kinestetické, chuťové a čuchové asociácie. V závislosti od predispozície človeka, zvláštností jeho zmyslového reprezentačného systému, bude pre neho užitočné budovať asociácie, ktoré sú pre neho vhodné.

s dôrazom na zvukovú stopu slova, použite slova vo vete a rôzne ďalšie známe techniky a spôsoby.

Asociačná metóda

Asociačná metóda je jedným zo spôsobov implementácie inovatívnych postupov pri výučbe lexiky žiakov. Treba pripomenúť, že podľa asociatívneho smeru v psycholingvistiky je pamäť založená na asociáciách ("spojenie" medzi mentálnymi javmi (alebo obrazmi, reprezentáciami), v ktorých prítomnosť jedného z nich vo vedomí vedie k vzniku iného (iných). Podľa I. P. Pavlova je „*fyziologicalkým základom asociatívneho zapamätania a reprodukcie sú dočasné štruktúry mozgovej kôry, ktoré vznikajú, keď sú súčasne alebo postupne vystavené dráždeniu dvom alebo viacerým stimulom.*“ (Kozubovskij, 2004, s. 162).

Psychologicko-pedagogické osobitosti formovania asociatívneho myslenia u žiakov sú podmienené ich vekom dospievania, kedy dochádza k rozvoju schopností, procesov myslenia, čo vedie k rastu vedomia, predstavivosti, úsudkov a intuície. Existuje aktívna akumulácia vedomostí, ktorá otvára množstvo problémov, ktoré obohacujú a komplikujú život teenagerov. Kognitívny vývoj v dospievaní sa vyznačuje abstraktným myslením a rastúcim využívaním metapoznaním. Tieto procesy ovplyvňujú hranice a obsah pamäte teenagerov, spôsoby riešenia problémov, zvláštnosti myslenia v sociálnom kontexte a morálne úsudky. Piaget charakterizoval abstraktné myslenie u adolescentov ako charakteristický znak záverečnej fázy kognitívneho vývoja. Teoretici stále diskutujú o tom, či abstraktné myslenie nastáva náhle alebo je súčasťou postupného procesu.

Berúc do úvahy špecifika veku, je dôležité pamätať na formovanie u žiakov cudzojazyčnej komunikačnej kompetencii s použitím metód, zameraných na formovanie schopnosti spájať slovo s faktom, obrázkom, menom alebo zážitkom. Čo v dôsledku vedie i k vytváraniu asociatívnych a logickým vzťahom medzi zážitkami a slovami.

Existuje niekoľko spôsobov organizácie práce s použitím asociácií.

1. Spájanie slova s obrázkom

Asociačná metóda sa realizuje prostredníctvom asociatívnych obrázkov. Na obrázky existujú určité požiadavky. Asociatívny obrázok musí byť nevyhnutne spojený s nejakou spoločnou vlastnosťou. Hodnota myšlienky je, že každý má svoj vlastný asociatívny obraz pre požiadavky: komunikáciu a spoločnú tému.

2. Spájanie slov vytvorením tzv. asociatívneho reťazca (Revina, 2017).

Aplikácia asociatívnej metódy na vyučovacej hodine s témou – slovesá pohybu

Cieľom tejto hodiny je, aby žiaci vedeli správne používať slovesá pohybu v ruskom jazyku v prítomnom čase vtedy, keď budú rozprávať o svojej ceste do školy, o spôsobe pohybu počas svojho dňa.

Na hodine v 7. ročníku základnej školy u žiakov vo veku 12 až 13 rokov sme aplikovali aktivitu asociatívny reťazec. Žiaci dostali zoznam slov (stimuly) a ich úlohou bolo, aby pri každom slovese pohybu *гулять, ходить, идти, ехать, ездить* si mali niečo predstaviť a zapísať si, alebo nakresliť do zošita (reakcie). V ďalšej fáze žiaci spoločne

vybrali jednu reakciu, symbol z tých, ktoré si zapísali pri každom slovese. Následne to napísali na tabuli. Učiteľ organizoval a manažoval celý proces tvorby.

Ďalej uvádzame zoznam najčastejších reakcií na stimuly:

- *гулять* – guľa, snehová guľa, bowlingová guľa, lopta, loptička, cesta, guľovať sa, gulag, vojenské delo, vojak
- *ходить* – hodiť, hodiť loptou, had, hod, škola, chodenie s frajerom (frajer)
- *удму* – aj tebe, tebe, tebe dám darček, tvoje
- *есть* – jesť, dobrý obed, dobré jedlo
- *ездить* – kôň (jazdiť na koni), motorka, auto – Ferrari, formula

Analýza výsledkov ukázala, že 1. Medzi reakciami u žiakov sa objavili také slovné druhy ako podstatné mená, zámená, prídavné mená. 2. Aj keď stimuly boli v ruskom jazyku, reakcie sú v materinskom jazyku. 3. Reakcie sa vytvárajú na syntagmatickom *гулять* – snehová guľa a paradigmatickom základe *есть* – jesť. Môžu však vzniknúť tematické reakcie, ktoré nevytvárajú gramatické spojenie so stimulom. Tieto reakcie vznikajú na základe iných procesov. Niektoré reakcie sú motivované podobnosťou znenia slov *ходить* – hodiť. Bližšie budeme vedieť povedať po individuálnom rozhovore so žiakmi, ktorý máme naplánovaný v ďalšej fáze výskumu. Predpokladáme, že to nám pomôže objasniť ich motiváciu pri výbere reakcie.

Záver

Používanie asociačnej metódy na hodinách ruského jazyka môže zefektívniť proces osvojovania novej slovnej zásoby, jej skoršie a trvalejšie zapamätanie. Počas osvojovania si lexiky s významom pohybu sme skúsili použiť aktivitu na tvorbu asociačného reťazca. Naším ďalším výskumným cieľom bude snaha overiť: nakoľko je možné zefektívniť zapamätávanie si novej lexiky za pomoci nie len asociačného reťazca ale aj iných postupov v rámci asociačnej metódy: brainstorming, brainwriting, word cloud, dopĺňovanie chýbajúcich asociácií, mentálne mapy.

*Tento článok odporúča na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:
doc. Anna Petříková, PhD.*

Použitá literatúra

1. BOLEKOVÁ, A. a kol., 2020. *Ako sa učiť a nezabúdať – Princípy mozgovo-kompatibilného učenia*. Vysokoškolská učebnica. Košice: Lekárska fakulta. ISBN 978-80-8152-898-9.
2. GLEDOVÁ, V., KOVAČIKOVÁ, E., 2017. *Ruský jazyk pre 6. ročník ZŠ*. Bratislava: SPN – Mladé letá. ISBN 978-80-10-03164-1.
3. KOZUBOVSKIJ, V. M., 2004. *Общая психология*. Minsk: Amalfeja. 368 s. ISBN 978-985-441-668-7.
4. LACHOUT, M., 2011. Neurolingvistika ve vztahu k vyučování cizím jazykům. In: *Výuka cudzích jazyku*. Praha: Grada Publishing, a.s.s., s. 15-30. ISBN 978-80-247-3512-2.
5. LACHOUT, M., 2006. Současný stav výzkumu mozku s ohledem na osvojování jazyka. In: *VARIA XIV. Zborník materiálov zo XIV. kolokvia mladých jazykovedcov*. Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV Katedra slovenského jazyka FF UKF v Nitre. s. 241-248. ISBN 80-89037-04-6.

6. PETRIKOVA, A., KUPRINA, a T., GALLO, Ja., 2015. *Osnovy mežkul'turnoj didaktiky*. Moskva: Ruskij jazyk. Kursy, 365 s. ISBN: 978-5-88337-416-5.
7. REVINA. E. V., 2017. Ispol'zovanie mnemotekhniki pri izučenii inostrannogo jazyka. In: *Вестник Самарского государственного технического университета. Серия: Психолого-педагогические науки*. Samara: Samarskij gosudarstvennyj universitet. [online]. [cit. 15. 01. 2022]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-mnemotekhniki-pri-izuchenii-inostrannogo-yazyka>
8. Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky: učenie sa, vyučovanie, hodnotenie. Preklad Štefan Franko [online]. [cit. 15. 01. 2022]. Dostupné z: https://www.statpedu.sk/files/sk/publikacna-cinnost/publikacie/serr_tlac-indd.pdf